РОЗВИТОК ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ТА СТРАХОВОГО РИНКУ
DEVELOPMENT OF FINANCIAL-CREDIT AND INSURANCE MARKET

УДК 368:34:330.342
doi: https://doi.org/10.15330/apred.2.21.228-235

Щур Р.І.,[1] Припхан І.І.[2]

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

[1] Карпатський (Прикарпатський) національний університет імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра фінансів,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
76018, Україна,
тел.: 0342752351,
e-mail: roman.shchur@pnu.edu.ua,
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9945-3939

[2] ЗВО «Університет Короля Данила»,
кафедра права та публічного управління,
вул. Є. Коновальця, 35, м. Івано-Франківськ,
76018, Україна,
тел. +38 095 82 15 258
e-mail: iryna.prypkhan@ukd.edu.ua,
ORCID: https://orcid.org/ 0000-0002-9737-6885

Анотація. У процесі дослідження було здійснено комплексний аналіз економіко-правових чинників, що визначають функціонування страхового ринку України в умовах економічної трансформації та адаптації правової системи до законодавства ЄС. Виявлено, що ефективність діяльності страхових компаній значною мірою залежить від стабільності нормативно-правової бази, прозорості регуляторних процедур, рівня конкуренції на ринку та загального макроекономічного середовища.

Проаналізовано ключові нормативно-правові акти, які регламентують функціонування страхового ринку, зокрема новий Закон України «Про страхування». Закон є результатом адаптації національного страхового законодавства до стандартів Європейського Союзу, зокрема до положень Директиви Solvency II. Проаналізовано зміни в регуляторній політиці, вимоги до капіталу, корпоративного управління, захисту прав споживачів, а також механізми виходу з ринку.

З'ясовано, що економічне середовище, у якому функціонують страхові компанії, характеризується нестабільністю, низьким рівнем платоспроможного попиту на страхові послуги, а також обмеженим доступом до фінансових ресурсів. Незважаючи на поступове зростання валових страхових премій у певних сегментах (особливо в галузі медичного та майнового страхування), загальний рівень проникнення страхування в економіку залишається низьким у порівнянні з країнами ЄС.

Крім того, було ідентифіковано такі проблеми, як низький рівень добровільного страхування, дефіцит довіри населення до страхових компаній, слабкий розвиток інноваційних страхових продуктів та недостатній рівень цифровізації галузі. Водночас окреслено позитивні тенденції: посилення ролі Національного банку України, активізація процесів гармонізації законодавства з європейськими нормами, зростання кількості фінансово стійких страховиків.

Таким чином, результати дослідження підтвердили, що забезпечення ефективного функціонування страхового ринку потребує комплексного підходу до вдосконалення його

економіко-правових засад, що має включати як удосконалення регуляторної політики, так і створення стимулюючого середовища для розвитку страхування в Україні.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові компанії, нормативно-правова база, державне регулювання страхової діяльності.

Shchur R.I.[1], Prypkhan I.I.[2]

ECONOMIC AND LEGAL PRINCIPLES OF THE FUNCTIONING OF THE INSURANCE MARKET IN MODERN CONDITIONS

[1] Vasyl Stefanyk Carpathian (Precarpathian) National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Finance,
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk,
76018, Ukraine,
tel.: 0342752351,
e-mail: roman.shchur@pnu.edu.ua,
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9945-3939

[2] «King Danylo University»,
Department of Law and Public Administration,
St. E. Konovaltsia, 35, Ivano-Frankivsk
76018, Ukraine
tel.: +38 095 82 15 258
e-mail: iryna.prypkhan@ukd.edu.ua,
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9737-6885

Abstract. In the course of the study, a comprehensive analysis of the economic and legal factors determining the functioning of the insurance market of Ukraine in the context of economic transformation and adaptation of the legal system to EU legislation was carried out. It has been found that the efficiency of insurance companies largely depends on the stability of the legal framework, transparency of regulatory procedures, the level of competition in the market and the overall macroeconomic environment.

The author analyses the key legal acts regulating the functioning of the insurance market, in particular, the new Law of Ukraine 'On Insurance'. The Law is the result of the adaptation of national insurance legislation to the standards of the European Union, in particular to the provisions of the Solvency II Directive. The article analyses changes in regulatory policy, capital requirements, corporate governance, consumer protection, and market exit mechanisms.

It is found that the economic environment in which insurance companies operate is characterised by instability, low effective demand for insurance services, and limited access to financial resources. Despite a gradual increase in gross insurance premiums in certain segments (especially in health and property insurance), the overall level of insurance penetration in the economy remains low compared to EU countries.

In addition, the study identified such problems as a low level of voluntary insurance, a lack of public confidence in insurance companies, poor development of innovative insurance products, and insufficient digitalisation of the industry. At the same time, positive trends have been identified, such as the strengthening of the role of the National Bank of Ukraine, the intensification of the process of harmonising legislation with European standards, and the growth of the number of financially sound insurers.

Thus, the results of the study confirm that ensuring the efficient functioning of the insurance market requires a comprehensive approach to improving its economic and legal framework, which should include both improving regulatory policy and creating an enabling environment for the development of insurance in Ukraine.

Keywords: insurance, insurance market, insurance companies, regulatory framework, state regulation of insurance activities.

Вступ. У сучасних умовах соціально-економічної нестабільності та зростаючих ризиків страховий ринок набуває особливого значення, як важливий елемент фінансової системи держави. Страхування, як інститут фінансової системи, виконує важливу роль у механізмі перерозподілу ризиків, сприяє забезпеченню макроекономічної стабільності, підтримці інвестиційної активності та соціального захисту населення. Водночас повноцінне функціонування цього сегмента економіки потребує чіткого нормативно-правового регулювання, яке б відповідало сучасним викликам і сприяло підвищенню прозорості та довіри до страхових інститутів.

Економіко-правові засади функціонування страхового ринку є складною системою взаємопов'язаних економічних та правових механізмів, які визначають правила взаємодії суб'єктів страхових відносин, особливості державного регулювання, контролю та нагляду, а також напрями розвитку галузі у відповідності до національних пріоритетів та міжнародних стандартів. У цьому контексті виникає необхідність комплексного аналізу сучасного стану страхового ринку з урахуванням як економічних умов його діяльності, так і правового забезпечення, що формує інституційне середовище його функціонування.

Проблематика функціонування страхового ринку досліджувалася такими вченими: Біда М. С., Бойчук А. С., Дума В. В., Закорко К. К., Клапків Ю. М., Марина А.С., Пеценко М.В., Попович Д. В., Свірський В. С., Черкасова С. В. та інші. Незважаючи на вагомий внесок у теоретичне й прикладне дослідження, існує низка аспектів, які потребують поглибленого аналізу. Зокрема, актуальним залишається дослідження економіко-правових засад функціонування страхового ринку в сучасних умовах.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження економіко-правових засад функціонування страхового ринку, виявлення актуальних проблем в його регулюванні та обґрунтування напрямів удосконалення нормативної бази й механізмів державної політики у сфері страхування в умовах економічної нестабільності.

Результати. Функціонування страхового ринку є важливим фактором розвитку національної економіки, оскільки страхування забезпечує захист від фінансових втрат і стимулює інвестиційну активність. Страховий ринок виступає невід'ємною складовою фінансової системи держави, здатною завдяки впровадженню спеціалізованих страхових інструментів, сприяти зміцненню економічної стабільності та забезпеченню фінансової безпеки країни в цілому [1].

Погоджуємося з думкою [2], що поняття «страховий ринок» наразі не має чіткого нормативно-правового визначення у вітчизняному законодавстві, зокрема в новому Законі України «Про страхування». Водночас, при його дослідженні доцільно розглядати страховий ринок як складну економічну систему, що формує попит і пропозицію на страхові послуги. Дана система охоплює широке коло учасників, серед яких — страхові компанії, страхувальники, застраховані особи, страхові посередники, а також органи державного регулювання, діяльність яких спрямована на реалізацію ефективного страхового захисту [2].

У межах даного дослідження аналіз поточного стану розвитку страхового ринку здійснюватиметься з урахуванням динаміки чисельності страхових компаній та ефективності їх функціонування.

Так, зокрема на рис. 1 представлено динаміку кількості страхових компаній, які здійснюють свою діяльність на страховому ринку України в 2020-2024 рр.

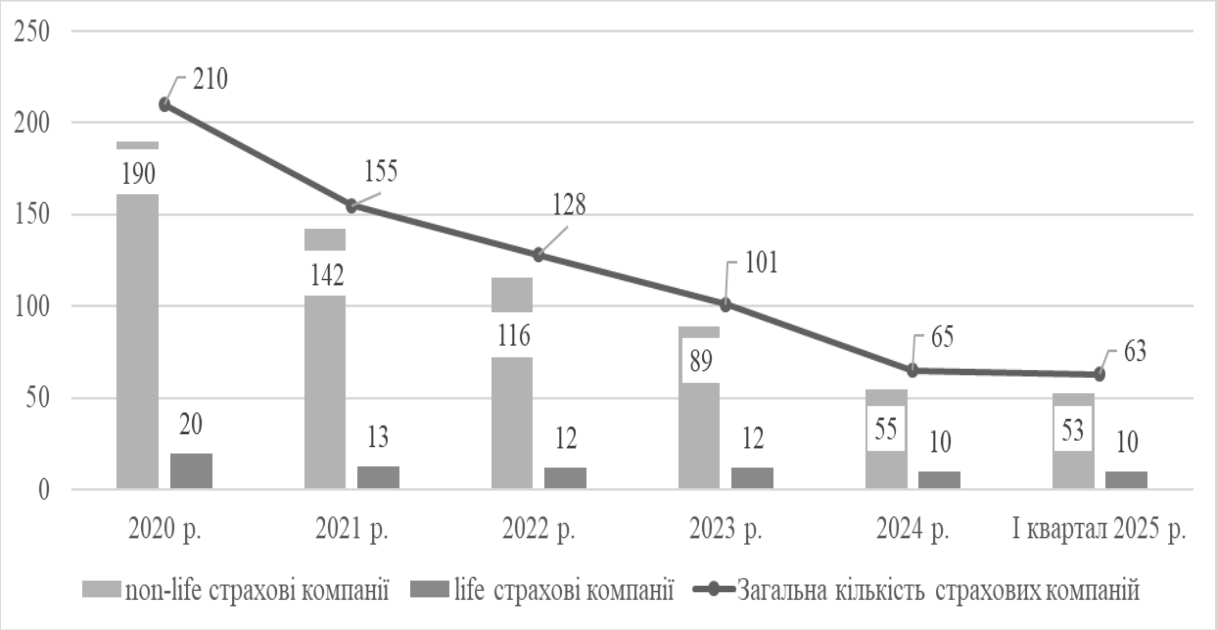

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній на страховому ринку України
Fig. 1. Dynamics of the number of insurance companies in the insurance market of Ukraine
Джерело: побудовано на основі даних [3]

Як нам показує рис. 1, впродовж 2020 – І кварталу 2025 років спостерігається стабільне скорочення кількості страхових компаній в Україні. Якщо у 2020 році на ринку працювало 210 компаній, то вже протягом І кварталу 2025 року їх залишилось тільки 63, що свідчить про зменшення на 70% за п’ять років. Найбільш помітним є зниження серед компаній, що здійснюють ризикове (non-life) страхування – з 190 до 53. У сегменті страхування життя (life) кількість учасників зменшилася з 20 до 10.

Така динаміка зумовлена посиленням регуляторних вимог до капіталізації, платоспроможності та прозорості діяльності страхових компаній з боку Національного банку України, а також впливом макроекономічних чинників, воєнного стану та зменшенням попиту на страхові послуги.

Аналіз динаміки основних показників діяльності страхових компаній на страховому ринку України протягом 2020–2024 рр. наведено в табл. 1.

У результаті проведеного аналізу (табл. 1) встановлено, що страховий ринок України зазнав суттєвих трансформацій під впливом як внутрішніх економічних викликів, так і зовнішньополітичних факторів. Зростання валових страхових премій та виплат у 2023–2024 роках свідчить про поступове відновлення активності та підвищення рівня довіри до страхування як механізму запобігання ризикам. Водночас, зниження обсягів активів і страхових резервів у 2024 році може сигналізувати про необхідність посилення фінансової спроможності компаній і потребу в оптимізації портфеля страхових послуг.

У цілому, підвищення ефективності функціонування страхового ринку потребує комплексного поєднання економічних механізмів і правових інструментів, спрямованих на створення конкурентного, стабільного та доступного середовища страхових послуг [4, 5].

Таблиця 1

Динаміка основних показників діяльності страхових компаній на страховому ринку України протягом 2020-2024 рр., млн. грн.

Table 1

Dynamics of the main indicators of the activities of insurance companies in the insurance market of Ukraine during 2020-2024, million UAH.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Активи страховиків	64920,2	64209,2	70338,1	74334,8	65623,3
Кількість укладених договорів, тис. од.	120576,8	131561,9	88003,0	94 821,5	89962,1
Страхові резерви	34193,0	36555,7	41055,0	46781,2	36653,7
Валові страхові премії	45175,9	49708,0	39615,7	47015,0	53078,9
Валові страхові виплати	14853,6	17958,3	13001,4	16867,3	20861,4
Рівень валових виплат, %	32,9	36,1	32,8	35,9	39,3

Джерело: розраховано на основі даних [3]

Отже, правове регулювання страхового ринку в Україні потребує подальшої гармонізації з європейськими стандартами, зокрема у сфері захисту прав споживачів, підвищення прозорості діяльності страховиків та стимулювання інноваційних підходів у формуванні страхових продуктів.

Саме з метою стимулювання розвитку страхового ринку з 1 січня 2025 року введено в дію новий Закон України «Про страхування», який був ухвалений ще в листопаді 2021 року [6]. Основною метою нового Закону України є формування нормативної основи функціонування національного страхового ринку у відповідності до норм і правил Європейського Союзу [7].

Відповідно до нового спеціального нормативного акту функції державного регулювання та нагляду за страховою діяльністю були остаточно передані до Національного банку України. Встановлено ризик-орієнтований підхід до нагляду, що дозволяє здійснювати диференційований моніторинг діяльності страхових компаній залежно від рівня притаманних їм ризиків.

Вказаний Закон визначає правові засади організації та здійснення страхової діяльності, а також регулює процедури надання послуг страховими посередниками. Особлива увага приділена захисту прав споживачів шляхом запровадження вимог до систем корпоративного управління, фінансової стійкості страхових компаній (у тому числі філій нерезидентів-страховиків в Україні) та забезпечення прозорості їхньої діяльності. Водночас, закріплено правові норми щодо укладення, виконання та припинення дії договорів страхування і перестрахування, а також процедури інформування клієнтів на всіх етапах взаємодії. У Законі також окреслено механізми державного регулювання і нагляду за страховим ринком [6].

Новий Закон трансформував всі види обов’язкового та добровільного страхування у 23 класи страхування (18 класів страхування іншого, ніж страхування життя та 5 класів страхування життя). При цьому, концепція обов’язкового страхування змінюється: тепер йдеться про обов’язковість наявності договору страхування.

Страхування життя та ризикове страхування будуть структуровані за класами, а ризики в межах кожного класу визначатимуться окремими нормативно-правовими актами.

Закон вводить нову систему регуляторного капіталу, що включає поняття приписного капіталу, капіталу платоспроможності та власних коштів. Запроваджено необхідність постійного дотримання вимог щодо мінімального рівня платоспроможності з урахуванням індивідуального профілю ризиків страховика. У разі недотримання нормативів передбачено обов'язкову розробку планів фінансового оздоровлення.

Закон України «Про страхування» удосконалив систему ліцензування, шляхом встановлення вимог до ділової репутації, прозорості структури власності та джерел походження капіталу. Зокрема, власники істотної участі та топ-менеджмент підлягають перевірці за критеріями доброчесності та фінансової спроможності [6].

Закон зобов'язує страховиків впроваджувати ефективну систему корпоративного управління, що включає механізми внутрішнього контролю, управління ризиками, комплаєнс-функцію, внутрішній аудит та актуарну функцію.

Поряд із цим, Закон встановлює нові стандарти інформування страхувальників про умови договорів страхування, ризики та винятки зі страхового покриття. Передбачено механізм дистанційного укладення договорів страхування із забезпеченням прозорості умов. Надано право дострокового припинення договору з частковим поверненням коштів, що підвищує гнучкість та захищеність споживача [6].

Аналізуючи норми Закону, ми можемо вести мову про удосконалення підходів до подання регуляторної, фінансової та актуарної звітності. Страховики зобов'язані забезпечувати доступність та публічність ключової інформації про свою діяльність, що сприяє підвищенню рівня прозорості ринку та довіри з боку споживачів і контрагентів.

Закон визначає чіткі механізми добровільного припинення діяльності, ліквідації, примусової санації та тимчасової адміністрації для страховиків, які не відповідають регуляторним вимогам. Водночас, запроваджено інструменти раннього реагування на загрози фінансовій стабільності суб'єктів страхового ринку.

Новий Закон України «Про страхування» виступає нормативною базою для створення прозорого, конкурентного та стійкого страхового ринку. Імплементація вимог Solvency II сприятиме гармонізації із законодавством ЄС, підвищенню довіри споживачів та зростанню інституційної спроможності вітчизняного фінансового сектору.

Таким чином, погоджуємося з тим, що наявність ефективно функціонуючого страхового ринку є однією з ключових передумов забезпечення сталого економічного розвитку держави та підвищення рівня добробуту її громадян. Основне призначення страхування полягає в наданні фінансового захисту фізичним і юридичним особам від потенційних втрат, спричинених виникненням надзвичайних обставин. Тому страховий ринок виконує важливу соціально-економічну роль, забезпечуючи підтримку як для населення, так і для суб'єктів господарювання [8].

Отже, попри складні соціально-економічні умови, обумовлені, в тому числі, й воєнним станом, чинне страхове законодавство України формує достатнє правове підґрунтя для подальшого розвитку страхової сфери, зокрема в контексті її трансформації в ефективний інструмент інвестування [9].

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що ефективне функціонування страхового ринку в умовах сучасних викликів вимагає тісної взаємодії економічних механізмів із правовими інструментами регулювання. Страхування як інститут економічної безпеки відіграє важливу роль у зниженні фінансових ризиків,

забезпеченні стійкості суб'єктів господарювання та формуванні довгострокових інвестиційних ресурсів.

Сучасний стан страхового ринку України характеризується низкою структурних і регуляторних проблем, серед яких недостатня капіталізація страховиків, обмежена довіра з боку населення, нерівномірність розвитку страхових послуг, а також фрагментарність і нестабільність нормативно-правової бази. Актуальними залишаються завдання підвищення ефективності державного нагляду, гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та стимулювання розвитку добровільного страхування.

З огляду на це, одним із ключових напрямів удосконалення економіко-правових засад функціонування страхового ринку має стати розробка цілісної стратегії державної політики у сфері страхування, яка б поєднувала регуляторну гнучкість, захист прав страхувальників і стимулювання інноваційних підходів у діяльності страхових компаній. Водночас важливим є формування ефективного інституційного середовища, що забезпечить стабільний розвиток страхового ринку, як важливого сегмента фінансової системи країни.

1. Марина А. С., Пеценко М. В. Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 5 (05). С. 4451. URL: https://doi.org/10.32782/dees.5-7.
2. Черкасова С. В., Бойчук А. С. Сучасні тренди розвитку страхового ринку та чинники забезпечення його фінансової безпеки. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2025. № 81. С. 59-65.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua
4. Клапків Ю. М., Свірський В. С., Щур Р. І. Аналіз сучасних тенденцій у страховому сегменті фінансового ринку України. *Інноваційна економіка*. 2021. № 3-4. С. 130-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2021_3-4_20 (дата звернення 2.03.2025).
5. Щур Р. І., Плець І. І., Мацьків В. В., Білошкурський М. В., Марусяк В. В. Особливості розвитку та впровадження медичного страхування в Україні. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 17 (1). С. 204-215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2021_17%281%29__22 (дата звернення 2.03.2025).
6. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20 (дата звернення 2.03.2025)
7. Kuzmak O., Svereda Yu. Organizational and law aspects of the development of the insurance market in Ukraine. *Економічний форум*. 2023. Том 13. №1. С.146-150. https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-1-18.
8. Попович Д. В., Біда М. С., Закорко К. К. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2023. № 3 (115). С. 110-114. URL: https://doi.org/10.32839/ 2304-5809/2023-3-115-21.
9. Дума В. В. Страхова діяльність в умовах російської агресії: правові підстави й практичні перспективи. *Scientific works of National Aviation Univer-sity*. Series: Law Journal" Air and Space Law". 2022. No 2(63). С. 160–166.

References

1. Maryna, A. S., and M. V. Petsenko. "The Insurance Market of Ukraine in Wartime Conditions." *Digital Economy and Economic Security*, no. 5 (05), 2023, pp. 44–51, https://doi.org/10.32782/dees.5-7.
2. Cherkasova, S. V., and A. S. Boichuk. "Current Trends in the Development of the Insurance Market and Factors Ensuring Its Financial Security." *Herald of Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*, no. 81, 2025, pp. 59–65.
3. National Bank of Ukraine. *Official Website*, https://bank.gov.ua.
4. Klapkiv, Yu. M., Svirskyi, V. S., and R. I. Shchur. "Analysis of Current Trends in the Insurance Segment of Ukraine's Financial Market." *Innovative Economy*, no. 3–4, 2021, pp. 130–139. Vernadsky National Library of Ukraine, http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2021_3-4_20. Accessed 2 Mar. 2025
5. Shchur, R. I., Plets, I. I., Matskiv, V. V., Biloshkurskyi, M. V., and V. V. Marusiak. "Features of the Development and Implementation of Health Insurance in Ukraine." *Actual Problems of Regional Economy Development*, vol. 17, no. 1, 2021, pp. 204–215. Vernadsky National Library of Ukraine, http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2021_17%281%29__22. Accessed 2 Mar. 2025
6. Verkhovna Rada of Ukraine. On Insurance. Law of Ukraine of November 18, 2021 No. 1909-IX, zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20. Accessed 2 Mar. 2025

7. Kuzmak, O., and Yu. Svereda. "Organizational and Law Aspects of the Development of the Insurance Market in Ukraine." *Economic Forum*, vol. 13, no. 1, 2023, pp. 146–150, https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-1-18.
8. Popovych, D. V., Bida, M. S., and K. K. Zakorko. "Trends in the Development of the Ukrainian Insurance Market under Martial Law." *Young Scientist*, no. 3 (115), 2023, pp. 110–114, https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-3-115-21.
9. Duma, V. V. "Insurance Activity under Russian Aggression: Legal Grounds and Practical Prospects." *Scientific Works of the National Aviation University. Series: Law Journal 'Air and Space Law'*, no. 2 (63), 2022, pp. 160–166.

Дата подання: 25.04.2025